

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Marocko – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 30 juni 2019

I. SAMMANFATTNING

Situationen vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstatens principer uppvisar brister, men ansträngningar görs på flera områden. Det finns begränsningar i handlingsutrymmet för delar av civilsamhället och yttrande- och pressfriheten har vissa tydliga inskränkningar, även om en relativt öppen debatt sker i massmedia och inte minst i sociala medier.

Kungen är högsta beslutsfattare med omfattande maktbefogenheter över regering, parlament och övriga institutioner. Rättsväsendet är oberoende enligt konstitutionen, men i praktiken framstår det inte som helt och hållet immunt mot yttre påverkan.

För att stärka rättsväsendets oberoende har justitieministeriet direkta inflytande över domstolsväsendet och åklagarämbetet begränsats. Korruption utgör ett omfattande problem i förvaltningen och i samhället generellt. En korruptionsstrategi antogs 2015, men genomförandet av strategin är bristfällig. Det civila samhället är aktivt, även om flertalet enskilda organisationer är små och har begränsad kapacitet. Utrymmet för det civila samhället begränsas bland annat av de restriktioner som omgärdar kritik mot islam, monarkin och den territoriella integriteten (de så kallade "Röda linjerna"). Det senare avser främst Marockos anspråk på Västsahara. Dessa inskränkningar påverkar yttrande- och tryckfriheten och andra områden.

Tortyr och fysiska övergrepp är förbjudet men förekommer enligt uppgift, liksom godtyckliga frihetsberövanden. Det är sällsynt att någon ställs till svars. Fängelseförhållandena är undermåliga. Marocko har genomfört en rättvise- och försoningsprocess när det gäller tidigare kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Den sociala situationen kännetecknas av stora inkomstskillnader och hög arbetslöshet, i synnerhet bland unga. Även om läs- och skrivkunnigheten har ökat kan en tredjedel av den vuxna befolkningen inte läsa och skriva.

Mycket återstår att göra när det gäller jämställdhet. Konstitutionen från 2011 stadgar att kvinnor och män åtnjuter lika rättigheter i civila, politiska, ekonomiska, kulturella avseenden och i miljöfrågor. Det finns dock diskriminerande lagstiftning vad avser arvsrätt och kvinnor är underrepresenterade i politiken och i arbetslivet. Andelen kvinnor som inte kan läsa och skriva är dubbelt så hög som för män. Antalet äktenskap med minderåriga förblir högt. En lag mot kvinnovåld antogs 2018. Homosexuella handlingar är förbjudna enligt lag.

Marocko kontrollerar de facto större delen av Västsahara som är uppsatt på FN:s lista över icke-självstyrande territorier och vars folk åtnjuter rätt till självbestämmande enligt Internationella domstolens yttrande från 1975 och resolutioner i FN:s säkerhetsråd. I och med att marockansk myndighetsutövning gäller i Västsahara bär Marocko ansvar för att upprätthålla de mänskliga rättigheterna i området. Västsahara behandlas i en fristående rapport. När relevant refereras till den rapporten.

II. RÄTTSTATENS PRINCIPER

Marocko har enligt konstitutionen ett oberoende rättsväsende, men i praktiken framstår detta inte som immunt mot yttre påverkan. Lagstiftning som syftar till att stärka rättsväsendets oberoende har antagits för att minska justitieministeriets direkta inflytande över domstolsväsendet och åklagarämbetet. Ett högt juridiskt råd (*Conseil Supérieur du Pouvoir Judiciaire*) med ansvar för utnämning, befordran och disciplinära åtgärder gentemot domare och åklagare inrättades 2017.

Kungen är rådets ordförande och utser flera av ledamöterna, medan andra väljs av domarkåren.

Rättsliga avgöranden genomförs inte alltid av berörda myndigheter. Till exempel har beslut av förvaltningsdomstol att registrera frivilligorganisationer i vissa fall inte efterlevts av ansvariga myndigheter. Korruption anses vara ett utbrett problem inom rättsväsendet och i förvaltningen. I *Transparency International's* index över upplevd korruption år 2018 hamnade Marocko på plats 73 av 180 granskade länder. Det är sällsynt att statliga tjänstemän ställs till svars.

Genomförandet av den antikorrupsions-strategi som antogs 2015 har varit bristfälligt. En nationell kommission för korrupsionsbekämpning, som samlar olika departement, näringslivet och det civila samhället, har ansvar för att genomföra strategin. Den nationella myndighet som ska ta emot och utreda korrupsionsklagomål (*Instance Nationale de Probité, de Prévention et de lutte contra la Corruption, INPPC*) har stått utan ledning i flera år, men reaktiverades 2019.

År 2018 antogs en lagstiftning om rätt till information och Marocko anslöt sig till *Open Government Partnership*. Marocko rankas på plats 74 av 126 länder på *World Justice Projects* rättstatsindex för 2018.

Rättssäkerhet

Enskilda har rätt att få sin sak prövad i domstol. Oskuldspresumtionen är inskriven i konstitutionen. Domstolar lägger ofta stor vikt vid erkännanden i samband med polisförhör även i fall där den åtalade vid rättegången hävdar att han eller hon undertecknat förhørsprotokollet under tvång eller att protokollet har förfalskats. Det innebär i praktiken en omvänd bevisbörda. Åtalades rätt att tilldelas ett juridiskt ombud om de inte har ett eget ombud samt att få tillgång till åklagarsidans bevisning respekteras inte alltid. Strafflagen rymmer brott som i flera fall är vagt definierade, till exempel brott mot rikets säkerhet. Domar och beslut är överklagbara i två instanser. Möjlighet till rättshjälp finns i viss utsträckning.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Det är sällsynt med utredningar eller åtal för lagöverträdelser som begås av myndighetsföreträdare. Marocko har genomfört en försoningsprocess när det gäller tidigare kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Försoningsprocessen ägde rum 2004-2005 och gällde kränkningar av de mänskliga rättigheterna som skedde under kung Hassan II:s regeringstid 1961-1999 i form av bland annat tortyr, politiska mord och ofrivilliga försvinnanden. Offren och deras anhöriga fick möjlighet att vittna om vad de utsattes för. Enligt det nationella rådet för mänskliga rättigheter betalades skadestånd ut till 25 000 personer, varav 5 000 personer från Västsahara. Ansvariga för kränkningarna ställdes inte till svars, vilket har kritiserats av människorättsorganisationer.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Den konstitution som antogs 2011 fastställer att Marocko är en demokratisk och parlamentarisk monarki. Kungen är högsta beslutsfattare med omfattande maktbefogenheter över regering, parlament och övriga institutioner. Kungen är också överbefälhavare och Marockos religiöse och andliga ledare med titeln ”de troendes härförare” (*Amir Al Mouminine*). Kungen leder regeringens arbete i ministerrådet (*Conseil des ministres*) som bland annat beslutar om ändringsförslag till konstitutionen eller andra grundlagar (*lois organiques*), den allmänna inriktningen för budgeten, undantagstillstånd, krigsförklaring, internationella fördrag, och strategiska utnämningar. Andra frågor kan regeringen besluta om när den sammanträder under premiärministerns ledning (*Conseil du gouvernement*).

Parlamentet har två kamrar. Representanthuset (*Chambre des représentants*) väljs i allmänna val vart femte år. Rådskammaren (*Chambre des conseillers*) tillsätts indirekt genom val i kommunala församlingar, handelskammare och löntagarorganisationer.

Det senaste valet till representanthuset ägde rum den 7 oktober 2016. Inhemska respektive internationella valobservatörer bedömde att valet i huvudsak kännetecknades av transparens och integritet. Valet präglades

av lågt deltagande med 6,6 miljoner röstande, vilket motsvarade cirka 43 procent av registrerade väljare. Ett stort antal myndiga medborgare, uppskattningsvis över sju miljoner, var inte inskrivna i röstlängden och kunde inte delta.

Enligt konstitutionen ska kungen utse en regeringschef från det parti som fått flest mandat, vilket i valet 2016 var det moderata islamistpartiet PJD. En sexpartiregering tillträdde i april 2017 med stöd av 240 av representanhusets 395 ledamöter. Regeringen består av 39 statsråd, varav nio är kvinnor. Opposition utgörs av främst två partier. Antalet kvinnliga parlamentariker är 81 (21 procent). Flertalet av dessa valdes in från en särskild lista reserverad för kvinnor.

Det civila samhällets utrymme

Enskilda organisationer som driver en agenda som myndigheterna finner kontroversiell har begränsat utrymme att verka. Det gäller organisationer som förespråkar självständighet för Västsahara, men även organisationer som anses uttrycka kontroversiella åsikter om islam och om monarkin. Sådana organisationer kan ofta i strid mot lag bli nekade registrering, genom att ansökan om registrering inte tas emot eller att ansvarig myndighet inte kvitterar ansökan. Det finns också exempel på registrerade föreningar som möter olika begränsningar i sin verksamhet, till exempel hindras från att anordna seminarier och andra aktiviteter, med eller utan motivering. Upplösningen av den Casablancabaserade kulturorganisationen *Racines*, som fastställdes i övre instans i april 2019, väckte uppmärksamhet. Beslutet tog fasta på att *Racines* föreningslokal upplåtits för inspelningen av ett pratprogram på Youtube, där deltagarna skulle ha uttryckt sig raljerande om monarkin och islam.

Myndigheterna har vidtagit åtgärder för att begränsa och öka kontrollen av stöd som enskilda organisationer tar emot från utlandet, vilket det civila samhället protesterat emot. Dialog mellan civilsamhällets organisationer och statliga myndigheter förekommer men vissa organisationer ser dialogen som en fasad och är kritisk mot att deras synpunkter inte beaktas.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det finns inga uppgifter om att myndigheter sanktionerar eller genomför politiska mord och utomrättsliga avrättningar. Tortyr förekommer enligt flera uppgifter trots förbud i konstitution och i lag. Enligt myndigheterna utreds anklagelser om tortyr och fysiska övergrepp, men det finns ytterst få exempel på att tjänstemän sanktionerats. Personer som riktat anklagelser om tortyr kan bli åtalade för förtal. Sommaren 2017 lät det nationella rådet för mänskliga rättigheter rättsläkare undersöka trettiofem personer som anhållits för deltagande i protester i Rifområdet i norra Marocko. De rättsmedicinska rapporterna, som bekräftade vittnesmål om tortyr i flera fall, överlämnades till åklagare men ledde inte till någon påföljd för de presumtivt ansvariga.

I februari 2018 röstade parlamentet för att göra det nationella rådet för mänskliga rättigheter också till en nationell förebyggande mekanism mot tortyr i enlighet med det fakultativa protokollet i konventionen mot tortyr, som ratificerades 2014. Detta ger rådets möjligheter att genomföra oannonserade besök i fängelser och häkten och föra konfidentiella samtal med interner.

Fängelseförhållandena är svåra på grund av överbeläggning och andra brister vad gäller till exempel hälsovård och sanitära förhållanden. Det civila samhället är kritiskt till att alternativa straff till frihetsberövanden inte tillämpas i högre utsträckning och att en så pass hög andel (cirka 40 procent) av de intagna i fängelserna är häktade som ännu inte har dömts.

Människohandel är förbjudet enligt lag och myndigheterna gör ansträngningar för att utreda misstänkta fall, vilket i vissa fall lett till fällande domar. Migranter från subsahariska Afrika löper stor risk för att utsättas för människohandel i samband med att de försöker nå Europa via Marocko. Det saknas insatser för att proaktivt identifiera möjliga offer och erbjuda dem skydd.

Dödsstraff

Dödsstraff kan utdömas enligt såväl civil som militär lagstiftning. Bland de brott i den civila lagstiftningen där påföljden är dödsstraff ingår terrorism, brott mot rikets säkerhet och mord. Enligt det förslag till ny strafflag som regeringen lade fram 2016 och ännu inte antagits av parlamentet, ska antalet gärningar som kan medföra dödsstraff reduceras från 31 till nio.

Avrättning kan inte verkställas förrän kungen avslagit en nådeansökan. Ingen avrättning har skett sedan 1993, vilket innebär att ett *de facto* moratorium råder. Ett tiotal personer har dömts till dödsstraff varje år under de senaste åren, totalt är ett hundratal personer dödsdömda. Kungen brukar benåda ett antal dödsdömda och andra interner i samband med nationella eller religiösa högtider. En opinionsbildning mot dödsstraffet drivs av civilsamhället.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Enligt lag ska en person som grips genast informeras om skälet för frihetsberövandet och om sina rättigheter. Om det inte rör sig om ett brott på bar gärning ska ett beslut av en åklagare ligga till grund för gripandet. Kontakt med juridiskt ombud ska ske inom tjugofyra timmar (nittiosex timmar under antiterrorlagen), som på begäran kan utsträckas till trettiosex timmar. En person kan enligt lag vara frihetsberövad i upp till sex dagar innan åtal behöver väckas. I fall som rör terroristbrott är den maximala tiden tolv dagar och rätten till kontakt med en advokat under den perioden är begränsad till ett halvtimmesmöte. Enskilda organisationer hävdar att ovanstående regler inte alltid respekteras.

Arbetsgruppen mot godtyckligt frihetsberövande, som lyder under FN:s råd för mänskliga rättigheter, har i flera enskilda fall som det granskat i Marocko och i Västsahara de senaste åren kommit fram till att frihetsberövandena varit godtyckliga.

Det finns inga rapporter om vare sig påtvingade försvinnanden eller husarrest. Det finns fall där människorättsförsvarare förhindrats från att resa utomlands utan att en klar rättslig grund till beslutet redovisats.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och pressfriheten har betydande begränsningar. Marocko rankades på plats 135 av 180 länder i *Reportrar utan gränsers* pressfrihetsindex för år 2018.

Kritik av monarkin, islam, och Marockos territoriella integritet och dess anspråk på Västsahara (de tre ”röda linjerna”) är straffbelagt. Exempelvis åtalades en journalist 2016 för att i en intervju refererat till det ”ockuperade Västsahara”, men frikändes när det kunde visas att han felciterats. Personer som rapporterat om eller uttryckt stöd för proteströrelsen ”*Hirak*” i norra Marocko 2016-2017 dömdes till fängelse för att ha förolämpat myndighetsföreträdare och uppviglat till deltagande i otillåtna demonstrationer, bland andra åtalspunkter. Under det senaste året har i några fall personer som rapporterat om demonstrationer i Rifområdet i norra Marocko respektive Västsahara dömts till fängelse eller böter eftersom de uppgett sig vara journalister utan att vara ackrediterade. Domstolen utgår från att journalistyrket är att betrakta som ett reglerat yrke, som det är straffbart att utöva utan tillstånd. Tre av de särskilda mekanismer som är kopplade till FN:s råd för mänskliga rättigheter har i brev till Marocko påtalat att generella system för ackreditering av journalister strider mot yttrandefriheten.

En ny presslag (*Code de la presse*) infördes 2016 och föreskriver inte längre fängelsestraff, utan endast böter, som påföljd för ackrediterade journalister som inom ramen för sitt arbete bryter mot dess regleringar av pressfriheten. Presslagen skyddar dock inte journalister från fängelse om denna påföljd följer av någon annan lag, såsom strafflagen. I mars 2019 dömdes fyra journalister till en villkorlig fängelsedom för att ha rapporterat om en parlamentarisk utfrågning som var stängd för allmänheten.

Sedan 2015 befinner sig sju personer som varit engagerade i sammanslutningar för grävande journalistik och utbildning i medborgarjournalistik under åtal för att ha brutit mot Marockos säkerhet respektive tagit emot utländsk finansiering utan att notifiera myndigheterna.

Trots det ovanstående förs en relativt fri och öppen debatt i allmänna politiska, ekonomiska och sociala frågor, inte minst på sociala medier. Tillgängligheten till internet är god. Mediesektorn kännetecknas dock av att flera av de största medierna är antingen statsägda eller knutna till kungen och/eller regeringsföreträdare. Oberoende medier finns, men dessa löper risk att bötfällas, få indraget tillstånd eller förlora annonsintäkter om de blir alltför frispråkiga, vilket har drabbat flera tidningar under 2000-talet.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Ett stort antal demonstrationer genomförs varje år runt om i landet. De flesta avlöper lugnt och fredligt, men det händer att polisen går in och upplöser demonstrationer med hårdhänta och oproportionerliga medel. Det händer också att myndigheterna med kort varsel förbjuder konferenser och seminarier av olika slag som arrangeras kring politiskt känsliga ämnen.

Enskilda organisationer som motverkar god moral, islam, den territoriella integriteten eller monarkin är förbjudna enligt lag. Föreningar behöver ansöka om registrering för att ha tillstånd att verka. Det saknas ett officiellt register över registrerade organisationer. Det nationella rådet för mänskliga rättigheter har rekommenderat att ett sådant skapas och att det ska innehålla en förteckning över de organisationer vars ansökan nekats med tillhörande motivering.

Religions- och övertygelsefrihet

Islam är Marockos officiella religion och kungen är landets högste religiösa ledare. Kungen har tagit initiativ för tolerans och interreligiös dialog på ett internationellt plan. Kontroll utövas i fråga om vad som predikas i moskéerna och tillstånd krävs för att uppföra nya moskéer.

Samvetsfrihet är inte erkänt i lag. Ett officiellt organ, *Conseil supérieur des oulémas* (ungefär höga teologiska rådet) uttalade 2013 att muslimer inte kan avsäga sig sin tro. Det finns låg social acceptans för personer som uppger sig vara ateister eller konvertiter. Enbart sunniislam och judendom erkänns som inhemska religioner. Ett fåtal marockaner (mindre än en procent av befolkningen) är shiamuslimska och kristna konvertiter, men

dessa religiösa minoriteter erkänns inte officiellt. Enskilda organisationer uppger att medlemmar av religiösa minoriteter övervakas, att de ibland anhålls och förhöras, och även på andra sätt kan få erfara diskriminerande behandling av myndigheterna.

Utlänningar bosatta i Marocko kan fritt utöva sin religion, men det är inte tillåtet att försöka omvända muslimer till en annan tro. En muslimsk man får gifta sig med en kristen eller judisk kvinna, men om en muslimsk kvinna vill gifta sig över religionsgränsen måste den tilltänkta maken först konvertera till islam.

Den malikitiska rättsuttolkningen av islam som tillämpas i Marocko har en sträng syn på abort, och det är en viktig faktor bakom Marockos mycket restriktiva abortregler.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Marocko har anslutit sig till sju av ILO:s åtta centrala konventioner. Undantaget är konvention nummer 87 om föreningsrätt och förhandlingsrätt. Efterlevnaden av konventionerna mot barnarbete och mot icke-diskriminering i arbetslivet är bristande.

Strejkrätten är inskriven i konstitutionen men implementerande lagstiftning har inte antagits. Strejker är trots detta vanligt förekommande.

Kvinnor har rätt till 14 veckor och män till tre dagars föräldraledighet. En stor del av arbetsmarknaden är informell; enligt Världsbanken saknar 90 procent av unga med jobb anställningskontrakt.

Arbetslösheten är runt nio procent. För 15-24-åringar i städerna är arbetslösheten drygt 40 procent. Mindre än hälften av befolkningen i arbetsför ålder deltar på arbetsmarknaden: en av fem kvinnor och sju av tio män, enligt den marockanska statistikbyrån.

Barnarbete förekommer inom vissa sektorer. Den marockanska statistikbyrån uppskattar att cirka 250 000 barn mellan sju och 17 år

arbetar, främst i jordbruket och som hemhjälp i privata hushåll. Enligt en lag som trädde i kraft 2018 är det förbjudet att anställa barn i hemmet under sexton år, en gräns som höjs till arton år 2023.

Den legala arbetstiden är 44 timmar i veckan. Minimallönen motsvarar cirka 2 500 kronor i månaden i industri- och tjänstesektorn, cirka 3 000 kronor i offentlig sektor och cirka 2 000 kronor i jordbruket.

I *International Trade Union Confederation:s Global Rights Index* placeras Marocko inom kategori tre av fem, där fem är lägst, i deras bedömning av respekten för arbetares rättigheter.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) är Marocko ett av 57 länder med otillräcklig tillgång till vård, särskilt på landsbygden. Det finns endast 6,2 läkare och 9,7 sjuksköterskor per 10 000 invånare.

Medellivslängden är enligt FN:s utvecklingsprogram (UNDP) index över mänsklig utveckling 75 år för män och 77 år för kvinnor. Både mödra- och barnadödligheten minskar. Mödradödligheten uppgår idag till 73 per 100 000 födslar och barnadödligheten till 23 per 1000 födslar. Abortlagstiftningen är restriktiv. I princip tillåts abort endast i fall av fara för moderns liv. Regeringen antog 2016 ett lagförslag om att legalisera abort i tre specifika fall: våldtäkt, mentala hälsoproblem hos modern eller vid fosterskada, men lagen har ännu inte antagits av parlamentet. Ett stort antal aborter sker olagligen och under osäkra förhållanden, och många barn som föds överges. Sex- och samlevnadsundervisningen i skolan är bristfällig. Preventivmedel finns att tillgå.

Andelen som har en grundläggande sjukförsäkring har ökat under det senaste decenniet och drygt sextio procent av befolkningen har tecknat en sjukförsäkring enligt hälsoministeriet. De som har råd söker sig till privata kliniker som håller en högre standard än den offentliga sektorn.

Rätten till utbildning

Skolplikt gäller mellan sex och 15 år. I stort sett alla barn börjar numera i grundskolan, men tolv procent av pojkarna och åtta procent av flickorna lämnar i förtid enligt Världsbanken. Betydligt färre (drygt 60 procent för

både pojkar och flickor) går vidare till gymnasiet. Bland barn med funktionsnedsättning går dock endast en tredjedel i skolan enligt Unicef. De offentliga skolorna är avgiftsfria men skolböcker och skoluniform måste inköpas. Klasserna är ofta mycket stora och det är inte ovanligt med femtio elever i samma klass. De som har råd väljer privata skolor eftersom kvaliteten i de offentliga skolorna är låg. 14 procent av Marockos skolelever går i privata skolor. I internationella kunskapstest befinner sig marockanska elever bland de lägst presterande i Mellanöstern- och Nordafrikaregionen. Närmast en tredjedel av den vuxna befolkningen är analfabeter; bland kvinnor är andelen nästan dubbelt så hög som för män (42 procent). Undervisning om de mänskliga rättigheterna ges i skolan.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Marocko rankas på plats 123 av rankade 189 länder på FN:s utvecklingsprogram (UNDP) index över mänsklig utveckling för 2017. De allmänna levnadsvillkoren för en majoritet av befolkningen är svåra. Det råder brist på arbetstillfällen, hälso- och utbildningssektorerna lider av stora tillkortakommanden, och de offentliga välfärdsprogrammen har begränsat genomslag. Inkomstskillnaderna är stora – både på individnivå och geografiskt mellan olika regioner. Atlantkusten är generellt sett mer utvecklad än inlandet. Enligt en studie av Världsbanken och Marockos statistikbyrå från 2017 lever 4,8 procent av befolkningen (1,6 miljoner) under fattigdomsgränsen, av vilka 80 procent av dessa lever på landsbygden. Ytterligare 12,5 procent lever under mycket sårbara förhållanden, även här är landsbygden överrepresenterad. Närmare hälften av hushållen (45 procent) uppger att de anser sig leva i fattigdom. Kvinnors inkomster utgör en tredjedel av männens enligt UNDP. I genomsnitt lägger ett hushåll fyrtio procent av sin inkomst på mat enligt Världsbanken. På landsbygden saknar fyrtio procent av befolkningen tillgång till vattenledning till hushållet även om 97 procent ändå har tillgång till dricksvatten, enligt regeringen.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Trots vissa framsteg finns det stora skillnader vad gäller jämställdhet och kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. Kvinnor är underrepresenterade inom politiken och i arbetslivet, samt är föremål för diskriminerande lagstiftning. Konstitutionen från 2011 stadgar dock att kvinnor och män åtnjuter lika rättigheter i civila, politiska, ekonomiska, kulturella och miljöfrågor samt att staten verkar för jämställdhet. Konstitutionen slår även fast att en myndighet för jämställdhet (*Autorité pour la parité et la lutte contre toutes formes de discriminations*, APALD) ska inrättas. Den etablerande lagstiftningen antogs 2017 men APALD – som kommer att ha en rådgivande roll – har ännu inte operationaliserats.

År 2004 gjordes en genomgripande reform av den familjerättsliga lagstiftningen, Moudawana, som formellt sett innebar en stor förändring bland annat när det gällde rätten till skilsmässa, begränsning av månggifte, och höjning av åldern för giftermål från 15 till 18 år. På den senare punkten medger lagen möjligheter till dispens, och antalet barnäktenskap enligt detta undantag har ökat kraftigt. Ungefär tio procent av marockanska äktenskap rör en minderårig. Den marockanska arvsrätten stadgar i enlighet med islamsk lag (sharia) att en dotter endast ärver hälften av vad en son ärver. Om en dotter är ensam barn ärver hon en hälft medan andra hälften går till släktingar. En son som är ensam barn får hela arvet. När det gäller fastigheter är marockansk lagstiftning än mer restriktiv; en kvinna kan endast arva en tredjedel.

Våldtäkt och sexuella övergrepp är belagda med stränga straff enligt marockansk lag, men den sociala stigmatisering som följer av övergreppen gör att många offer inte anmäler. Likaså riskerar en kvinna som anmäler en våldtäkt att själv straffas för sexuella relationer utanför äktenskapet, vilket är ett brott som kan ge fängelse. Kvinnan kan även anklagas för prostitution om hon inte kan uppfylla de mycket stränga beviskrav som uppställs för våldtäkt. Sedan en lagändring 2014 är det inte längre möjligt för en våldtäktsman att undslippa straff via giftermål med brottsoffret. En lag mot kvinnovåld antogs 2018 och innebär bland annat att nya straffgrunder för bland annat tvångsäktenskap och sexuella trakasserier på

allmän plats införs, samt att straffsatserna för hot om våld eller våldshandlingar som begås av närstående mot kvinnor eller minderåriga höjs. Lagen har fått kritik av kvinnoorganisationer som menar att den inte går tillräckligt långt, bland annat för att den inte inbegriper alla former av våld mot kvinnor (till exempel våldtäkt inom äktenskapet) och att den inte erbjuder tillräckligt skydd för kvinnor som anmäler brott.

Det finns en stark stigmatisering av ogifta mödrar, åtminstone i delar av samhället. Många mödrar stöts bort av sina familjer och nyfödda barn överges. Genom en ändring av medborgarskapslagen 2007 diskrimineras kvinnor inte längre när det gäller möjligheten att föra vidare sitt medborgarskap till sina barn då fadern har ett annat medborgarskap. En retroaktiv möjlighet att få marockanskt medborgarskap genom modern har också införts.

Barnets rättigheter

Unicef har identifierat utmaningar i Marocko på olika områden som barnkonventionen täcker, bland annat behov av bättre tillgång till vård, att säkra tillgång till en kvalitativ utbildning från förskola och uppåt, och mekanismer för samråd och ett bättre medietutbud för och med barn för att tillgodose deras rätt att komma till tals. Enligt justitieministeriet är fyra procent av barn under fem år inte registrerade i folkbokföringen. Det gäller inte minst flickor på landsbygden och barn som har fötts utom äktenskapet, och innebär att de senare i livet kan få svårt att bevisa sin identitet.

Det saknas officiell statistik om sexuellt utnyttjande av barn. Unicef uppskattade 2014 att det fanns cirka 25 000 gatubarn i Marocko; officiell statistik saknas. Barnaga är tillåtet och förekommer också i skolorna. Allmänheten, medier och myndigheter reagerar starkt på fall av grov misshandel av barn. Enligt justitieministeriet sitter 1200 minderåriga i fängelse, 6000 är omhändertagna på ungdomsanstalter. Militärtjänst infördes 2019 och gäller ungdomar mellan 19 och 25 år. Barnsoldater förekommer inte.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Konstitutionen liksom sekundär lagstiftning innehåller förbud mot diskriminering på basis av etnicitet, ras, eller religion. Det saknas en generell diskrimineringslagstiftning eller särskild lagstiftning om minoriteters rättigheter. Det saknas i stor utsträckning officiell statistik om minoriteter, men mellan 30 och 40 procent av befolkningen uppskattas ha *amazigh* (berberspråk) som modersmål. De områden där de som talar *amazigh* är i majoritet (bland annat i Rif, Atlas, och Souss) tillhör de fattigaste i landet och är eftersatta när det gäller infrastruktur och tillgång till grundläggande samhällsservice.

Amazigh fick i konstitutionen 2011 ställning som officiellt språk jämte arabiska. I juni 2019 antog parlamentet en genomförandelag som gör *amazigh* till undervisningsspråk i skolan, att det kan användas i officiella intyg och handlingar samt i lagstiftning, och brukas i domstolar och parlament. Enskilda organisationer som representerar amazighspråkiga anser att lagen innehåller vaga skrivningar som reser frågor om i vilken utsträckning den kommer att genomföras. *Amazigh* lärs ut i skolan sedan 2003 men endast tretton procent av grundskoleleverna får del av språkundervisningen på grund av att antalet behöriga lärare är begränsat. *Amazigh* är underrepresenterat i audiovisuella medier. Sedan 2010 finns en tv-kanal som sänder enbart på amazigh.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Homosexuella handlingar är förbjudna enligt lag och straffas med böter eller fängelse i upp till tre år. Ett antal fall kan noteras de senaste åren där personer dömts till böter, kortare fängelsestraff eller bådadera för homosexuella handlingar. Enskilda organisationer kräver att homosexuella handlingar ska avkriminaliseras. Vålds- och hatbrott mot hbtq-personer förekommer. Hatbrott är inte straffbelagt. Hbtq-personer uppger att de drar sig för att anmäla hot och övergrepp eftersom det föreligger en risk att de i sin tur blir åtalade för lagbrott på grund av sin sexuella läggning.

Det finns ingen lag som gör det möjligt för transpersoner som genomgår könskorrigering att få sin könsidentitet erkänd av myndigheterna.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Marocko har ratificerat 1951 års flyktingkonvention och 1967 års protokoll. Ett lagförslag för att inrätta en nationell asylprocedur lades fram 2014 men har ännu inte antagits av parlamentet. FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) registrerar ansökningar och bedömer om det finns asylskäl. Den regeringskommission som ska validera ansökningarna var suspenderad 2017-2018 men har sedan december 2018 återupptagit sin verksamhet. I maj 2019 var närapå 9 000 personer registrerade som flyktingar eller asylsökande hos UNHCR.

Marocko är både ett ursprungs- och transitland för migranter som vill ta sig till Europa. Antalet irreguljära migranter som kom till Europa via den västra medelhavsrutten (Marocko, Algeriet, Spanien) har ökat kraftigt och uppgick 2018 till 57 000 personer enligt Europeiska gräns- och kustbevakningsbyrån Frontex. Den vanligaste nationaliteten var marockaner. Sedan sommaren 2018 har polisen gripit flera tusen subsahariska migranter i framför allt gränsområden i norra Marocko och tvångsflyttat dem långt söderut i syfte att motverka migrationsflödet. Operationerna har kritiserats som lagvidriga av enskilda organisationer. Marocko har även fått kritik för att under 2018 ha utvisat personer i strid med principen om non-refoulement, som innebär ett absolut förbud mot att återsända en person som riskerar dödsstraff, tortyr eller annan omänsklig behandling eller bestraffning.

Under de senaste åren har Marocko även blivit ett destinationsland för framför allt subsahariska migranter. I två omgångar – 2014 och 2017 – har migranter kunnat ansöka om regularisering och totalt har cirka 50 000 personer därigenom fått uppehållstillstånd. Marocko samarbetar med Internationella migrationsorganisationen (IOM) och UNHCR om frivilligt återvändande för migranter till sina ursprungsländer. Förutom att man gör asylprövning ger UNHCR även stöd till flyktingar i Marocko genom att tillhandahålla rättshjälp, provisoriskt boende, tillgång till hälsovård, utbildning och inkomstskapande aktiviteter.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Antalet personer med funktionsnedsättning uppskattas enligt officiell statistik från 2014 till cirka 2,3 miljoner eller 6,8 procent av befolkningen.

Situationen för personer med funktionsnedsättningar är svår. Lagen förbjuder diskriminering av personer med funktionsnedsättning men flertalet funktionsnedsatta står utanför arbetsmarknaden och har begränsad tillgång till utbildning och hälsovård enligt statistik från Unicef och WHO. Byggnader och transportmedel är oftast inte anpassade för personer med funktionsnedsättning trots att lagen påbjuder det. En nationell handlingsplan för att främja integrering i samhället finns för 2017–2021.

VII. EXEMPEL PÅ SVENSKT OCH INTERNATIONELLT ARBETE RÖRANDE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER, DEMOKRATI OCH RÄTTSSTATENS PRINCIPER I MAROCKO

Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Marocko. Inom ramen för Sveriges regionala utvecklingsstrategi för Mellanöstern och Nordafrika (MENA) omfattas Marocko av vissa program som syftar till att stärka rättsväsendet, bidra till jämställdhet och stödja civilsamhället. Det svenska stödet har kanaliserats via organisationer som UN Women, International Legal Assistance Consortium (ILAC) och EuroMed Rights.

EU och Marocko har ett associationsavtal sedan 2000 och samarbetar inom ramen för den europeiska grannskapspolitiken. EU är Marockos största givare och stödjer insatser för reform av rättssektorn, jämställdhet, de mänskliga rättigheterna och kapacitetsstärkande av parlamentet. Stora delar av den institutionella dialogen och samarbetet på olika områden, inklusive dialog om de mänskliga rättigheterna, var suspenderat på marockanskt initiativ mellan 2016 och 2019. Det berodde på Marockos missnöje över beslut i EU-domstolen om att Västsahara inte omfattas av associationsavtalet och inte heller av fiskepartnerskapsavtalet mellan EU och Marocko. Efter förhandlingar mellan EU och Marocko slöts nya avtal som inkluderade Västsahara *de jure*, varpå relationerna återlanserades och det första associationsrådet mellan parterna sedan 2015 hölls den 27 juni 2019.

Flera av EU:s medlemsländer liksom organ såsom Världsbanken, UNDP, Unicef, UN Women, UNHCR, IOM och ICRC är bland de internationella aktörer som ger stöd och genomför insatser i Marocko rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer.

Marocko samarbetar med FN. Specialrapportörer tillåts som regel att komma in. Det kan dock noteras att specialrapportören för domares och advokaters självständighet beslöt att ställa in sitt besök i mars 2019 på grund av oenighet med Marocko om vad besöket skulle innefatta. Ett regeringsorgan – *Département Interministériel des Droits de l'Homme* (DIDH) – har till uppgift att främja respekten för de mänskliga rättigheterna i regeringspolitiken och samverkar även med FN-organ när det gäller Marockos internationella åtaganden inom mänskliga rättigheter. DIDH samordnar Marockos ståndpunkter inom FN:s universella granskningsmekanism UPR, vars senaste granskning av Marocko ägde rum i maj 2017. Sveriges fem rekommendationer rörde översyn av lagstiftning som diskriminerar på grund av kön och att öka skyddet för våld mot kvinnor (*accepterades*), åtgärder mot lagstiftning som tillåter äktenskap med minderåriga (*accepterades*), yttrandefrihet och föreningsfrihet, inklusive för de som uttrycker sin syn på och i Västsahara (*accepterades*), upphöra med åtal mot journalister som utövar sin yttrande- och föreningsfrihet (*noterades*) samt att undanröja hinder för enskilda organisationer som söker registrering (*accepterades*).

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR*) ratificerades år 1979. Marocko är inte part till det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, ICESCR*) ratificerades år 1979. Marocko är inte part till det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, ICERD) ratificerades år 1970.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, CEDAW) ratificerades år 1993. Marocko är inte part till det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CAT) ratificerades år 1993. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2014.

Konventionen om barnets rättigheter, (*Convention on the Rights of the Child*, CRC) ratificerades år 1993. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2002 respektive år 2001.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD) ratificerades år 2009.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*, ICED) ratificerades år 2013.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees, 1951 Refugee Convention*) ratificerades år 1956. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1971.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*) undertecknades år 2000 men har inte ratificerats.

Regionala instrument

Arabiska stadgan för de mänskliga rättigheterna (*Arab Charter on Human Right*, ACHR) undertecknades år 2004 men har inte ratificerats.

Marocko är inte part till Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter (*African Charter on Human and Peoples Rights*, ACHPR).

Marocko är inte part till Afrikanska stadgan om barnens rättigheter och välfärd (*African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, ACRWC).